

Kraków

Sytuacja osób LGBTQIA w krakowskich szkołach ponadpodstawowych

raport z badania

Sytuacja osób LGBTQIA w krakowskich szkołach ponadpodstawowych

raport z badania

Redakcja | Anna Tereszko, Wit Kania

Autorzy | Anna Tereszko, Wit Kania, Miko Czerwiński

Konsultacja merytoryczna | Dominik Kuc, Artur Maciejewski

Projekt graficzny i skład | Artur Maciejewski

Korekta | Magdalena Dropek

Kraków 2020

Publikacja wydana jest w ramach zadania publicznego „Sytuacja osób LGBTQIA w krakowskich szkołach ponadpodstawowych”, realizowanego przez Stowarzyszenie Queerowy Maj, finansowanego ze środków Miasta Krakowa.

Spis treści

6 Słownik

10 Wstęp i cele badania

14 Metodologia

18 Charakterystyka próby

21 Wiek

22 Orientacja psychoseksualna

22 Tożsamość płciowa

24 Typ uczęszczanej/ukończonej szkoły

26 Osoby homoseksualne i biseksualne w szkole

34 Osoby transpłciowe w szkole

38 Dyskryminacja osób LGBTQIA

50 Obecność tematyki LGBTQIA na zajęciach szkolnych

56 Polityki antydyskryminacyjne

62 Podsumowanie

66 Rekomendacje

67 Dla szkół

69 Dla Urzędu Miasta Krakowa

72 Spisy

Słownik

Homofobia – irracjonalny strach, niechęć lub nienawiść do osób homoseksualnych, często przejawiające się jako uprzedzenia, dyskryminacja, żarty, wyzwiska, wykluczanie, nękanie czy akty przemocy

Osoby cisheteronormatywne – osoby cispłciowe i heteroseksualne

Osoby cispłciowe – osoby, których płeć przypisana przy urodzeniu jest zgodna z ich tożsamością płciową

Osoby interpłciowe – osoby, które rodzą się z ciałem nie wpisującym się w definicje typowych ciał kobiecych lub męskich; różnice mogą wystąpić na poziomie chromosomów lub/i układu hormonalnego lub/i wewnętrznych bądź zewnętrznych narządów płciowych; interpłciowość dotyczy biologicznych cech płciowych a nie tożsamości

Osoby LGBTQIA – społeczność obejmująca m.in. lesbijki, gejów, osoby biseksualne, osoby transpłciowe, osoby queer, osoby interpłciowe oraz osoby aseksualne

Osoby niebinarne – osoby, których tożsamość płciowa różni się od płci, która została przypisana im przy urodzeniu; osoby te nie identyfikują się jednoznacznie ani z płcią męską, ani z żeńską

Osoby transpłciowe – osoby, których tożsamość płciowa różni się od płci, która została im przypisana przy urodzeniu

Polityka antydyskryminacyjna – zespół zasad określających procedurę przeciwdziałania przejawom dyskryminacji oraz postępowania w sytuacji wystąpienia takich zdarzeń

8 **Queerfobia** – irracjonalny strach, niechęć lub nienawiść do osób queer lub czegokolwiek, co nie spełnia heteronormatywnych standardów danej kultury

Różnica istotna statystycznie – różnica między grupami, która w teście statystycznym wskazuje na znaczne prawdopodobieństwo zgodności tego wyniku z wynikami obserwowanymi w populacji ogólnej (tu poziom istotności statystycznej określono na poziomie $p < 0,05$)

Tęczowy Piątek – akcja zainicjowana przez Kampanię Przeciw Homofobii w celu okazania solidarności z młodzieżą LGBTQI i wspierania jej w środowisku szkolnym, obchodzona w każdy ostatni piątek października

Transfobia – irracjonalny strach, niechęć lub nienawiść do osób transpłciowych, często przejawiające się jako uprzedzenia, dyskryminacja, żarty, wyzwiska, wykluczanie, nękanie czy akty przemocy

Wstęp i cele badania

Celem badania było systematyczne przyjrzenie się sytuacji osób LGBTQIA w krakowskich szkołach ponadpodstawowych. Brak danych w tym zakresie powodował trudności zarówno w zakresie profilaktyki, jak i reagowania na zachowania dyskryminacyjne w placówkach edukacyjnych. Kolejnym istotnym celem badania było dostarczenie osobom starającym się o przyjęcie do określonych szkół oraz ich rodzicom i opiekunom informacji na temat stopnia otwartości na różnorodność oraz przygotowania krakowskich szkół ponadpodstawowych do reagowania na dyskryminację względem osób LGBTQIA. Projekt miał także na celu zbadanie polityk antidyskryminacyjnych obowiązujących w krakowskich szkołach ponad podstawowych.

Badanie miało charakter lokalny, skupiając się na sytuacji osób LGBTQIA uczęszczających do szkół ponadpodstawowych na terenie Krakowa. Przed przystąpieniem do omówienia wyników analizy istotne jest zakreślenie kontekstu realizacji projektu.

Od 2019 roku Województwo Małopolskie, na mocy deklaracji Sejmiku Województwa Małopolskiego, należy do tzw. „Stref Wolnych od LGBT”¹. Stopień wpływu owej deklaracji na doświadczenia osób LGBTQIA w Polsce jest obecnie przedmiotem różnego rodzaju badań. Należy jednocześnie wziąć pod uwagę, że sama gmina Miasto Kraków nie przyjęła zarówno uchwały o „Strefach Wolnych od LGBT” oraz „Samorządowej Karty Praw Rodzin”. W 2019 roku

¹ Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego (2019). *Deklaracja Nr 1/19 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 29 kwietnia 2019 r. w sprawie sprzeciwu wobec wprowadzenia ideologii „LGBT” do wspólnot samorządowych*. Kraków: Biuletyn Informacji Publicznej Województwa Małopolskiego. Dostęp: <https://bip.malopolska.pl/umwm,a,1594074,deklaracja-nr-119-sejmiku-województwa-malopolskiego-z-dnia-29-kwietnia-2019-r-w-sprawie-sprzeciwu-wo.html>

12 powołana została Rada do spraw Równego Traktowania, w skład której zasiadają osoby należące do organizacji pozarządowych działających na obszarze Krakowa, w tym także na rzecz osób LGBTQIA, osoby reprezentujące Urząd Miasta Krakowa oraz pracownicy i pracowniczki akademickie².

Kolejnym istotnym zagadnieniem, które należy wziąć pod uwagę, jest rozgraniczenie między działaniami wynikającymi z zarządzeń Ministerstwa Edukacji i Nauki (kiedyś: Ministerstwa Edukacji Narodowej) a kompetencjami Małopolskiego Kuratorium Oświaty. Podejmując się badania sytuacji osób LGBTQIA w krakowskich szkołach ponadpodstawowych, w pierwszej kolejności wyróżnione zostały obszary funkcjonowania osób LGBTQIA w placówkach oświatowych oraz – szerzej – obecność tematyki różnorodności w zakresie tożsamości płciowej i orientacji psychoseksualnej w ramach aktywności szkolnych. Znaczącym wydarzeniem była reakcja Małopolskiego Kuratorium Oświaty na organizowaną oddolnie (tj. przez osoby uczące się i/lub grono pedagogiczne) inicjatywę Tęczowego Piątku w szkołach w 2018 roku. Jak podają media, część osób podejmująca się organizacji wydarzenia, doświadczyła potem przykrych konsekwencji, w postaci m.in. nagany dyrektorskiej, zagrożenia utratą pracy, przemocy werbalnej oraz fizycznej na tle queerfobicznym³. Małopolska Kurator Oświaty Barbara Nowak jest osobą aktywną w mediach społecznościowych, otwarcie prezentującą w swoich wpisach postawy homofobiczne, transfobiczne i queerfobiczne⁴.

2 Urząd Miasta Krakowa (2019). *Rada ds Równego Traktowania*. Kraków: Biuletyn Informacji Publicznej Miasta Krakowa. Dostęp: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=111746

3 Dostęp: <https://wiadomosci.radiozet.pl/Polska/Teczowy-piatek-w-szkolach.-MEN-i-kuratoria-probuja-blokowac-akcje-KPH>

4 Dostęp: https://twitter.com/Br_Nowak/status/1291836935221186560; https://twitter.com/Br_Nowak/status/1300346925254955009

Postępuje się także zwrotem „Ideologia LGBT” stosowanym jako zwrot obraźliwy i dehumanizujący wobec osób ze społeczności LGBTQIA. W 2020 roku wzięła udział w kontrmanifestacji do Marszu Równości w Krakowie, zajmując miejsce obok osób eksponujących na banerach oraz skandujących hasła homofobiczne, transfobiczne, queerfobiczne i ksenofobiczne⁵.

W trakcie zbierania danych w ramach niniejszego badania w XLIV Liceum Ogólnokształcącym w Krakowie miała miejsce prelekcja autorstwa Bawera Aondo-Akaa z Fundacji Pro Prawo do Życia. Działacz rozpowszechniał podczas zajęć nieprawdziwe, niepotwierdzone naukowo informacje na temat aborcji, przemocy seksualnej i osobach LGBTQIA. Osoby uczące się nie miały możliwości opuszczenia zajęć, przez co uczestniczyły w nich bez zgody własnej oraz rodziców lub opiekunów - zostali wcześniej poinformowani o zupełnie innej tematyce prelekcji. Osoby odpowiedzialne za zorganizowanie wydarzenia z ramienia szkoły nie poniosły z racji przedstawionej sytuacji konsekwencji⁶.

Kwestiami, które należy brać pod uwagę podczas analizowania i wyciągania wniosków z przytoczonych wyników, są lokalny charakter badania i opisany wyżej kontekst jego realizacji.

5 Dostęp: <https://wiadomosci.dziennik.pl/wydarzenia/artykuly/7809893,na-rynku-glownym-odbyl-sie-marsz-rownosci.html>

6 Szpunar, O. i Wantuch, D. (2020, 30 września). *Drastyczny film i prelekcja z aktywistą antyaborcyjnym w krakowskim LO. Rodziców o zgodę nie pytano*. Kraków: Gazeta Wyborcza. Dostęp: <https://krakow.wyborcza.pl/krakow/7,44425,26351799,kto-moze-wejsc-do-szkoly.html>

Metodologia

Badanie "Sytuacja osób LGBTQIA w krakowskich szkołach ponadpodstawowych" została przeprowadzona za pomocą kwestionariusza samoopisowego dystrybowanego w internecie w okresie od 02.10.2020 do 08.11.2020. Ankieta była promowana w ramach kampanii informacyjnej dedykowanej projektowi, prowadzonej w mediach społecznościowych oraz na grupach zrzeszających społeczność szkolną i społeczność LGBTQIA.

Ankieta składała się 50 pytań zamkniętych jednokrotnego i wielokrotnego wyboru oraz jednego pytania otwartego, podzielonych na 3 obszary tematyczne:

1. Obecność osób LGBTQIA w szkole;
2. Dyskryminacja osób LGBTQIA w szkole;
3. Obecność tematyki osób LGBTQIA na zajęciach szkolnych.

Część pytań została zainspirowana badaniem "Sytuacja osób LGBTQ+ w społecznościach warszawskich szkół ponadgimnazjalnych" prowadzonego przez Dominika Kuca w 2019 roku za zgodą autora¹. Pozostałe pytania zostały zaprojektowane pod kątem możliwości ewaluacji podanych wyżej obszarów tematycznych. W badaniu zbierane były również dane demograficzne, uwzględniające: wiek, orientację psychoseksualną i tożsamość płciową.

Osoby przystępujące do badania wybierały nazwę odpowiedniej szkoły ponadpodstawowej z listy przygotowanej na podstawie danych udostępnionych na stronie internetowej Małopolskiego Kuratorium Oświaty².

1 Kuc, D. (2019). Raport z badania "Sytuacja osób LGBTQ+ w społeczności warszawskich szkół ponadgimnazjalnych". Warszawa: KHP. Dostęp: https://kph.org.pl/wp-content/uploads/2019/05/Dyplom_Rownosci_raport_2019.pdf

2 dostęp: <https://kuratorium.krakow.pl/rejestr-szkol-i-placowek-oswiatowych/>

- 16** Dane pochodzące z ankiety zostały poddane zarówno analizie zbiorczej, jak i poprzez zestawienie grupy osób LGBTQIA z osobami spoza społeczności.

W ramach badania zdecydowano również o konieczności zbadania polityk antydyskryminacyjnych we wspomnianych szkołach. Informacje te pozyskano w drodze wniosku o udostępnienie informacji publicznej. Wniosek rozesłano do wszystkich publicznych szkół ponadpodstawowych zlokalizowanych w Krakowie drogą mailową, poprzez adresy e-mail dostępne publicznie w internecie.

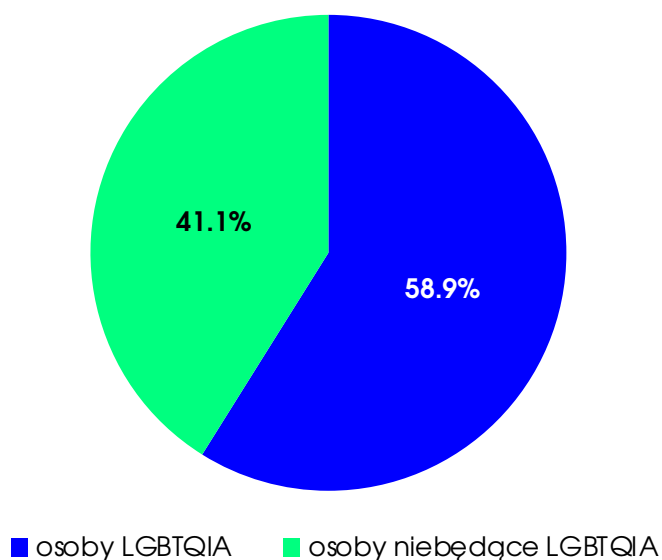
W ramach wspomnianego wniosku pytano:

1. Czy szkoła posiada wdrożoną politykę antydyskryminacyjną?
2. Czy w statucie szkoły oraz w szkolnym programie wychowawczo profilaktycznym zawarte są zapisy dotyczące przeciwdziałania dyskryminacji w szkole?
3. Jakie działania antydyskryminacyjne podjęto w roku szkolnym 2019/2020, jakie są planowane na rok szkolny 2020/2021?
4. Czy szkoła prowadzi statystyki zgłoszeń przypadków dyskryminacji? Czy uwzględniane są przestanki homofobiczne, bifobiczne oraz transfobiczne?

Charakterystyka próby

W badaniu wzięto udział 1277 osób, z czego 1089 (85,3%) uczęszczało do szkoły ponadpodstawowej na terenie Krakowa w momencie wypełniania ankiety, zaś 188 (14,7%) osób stanowiło osoby absolwenckie.

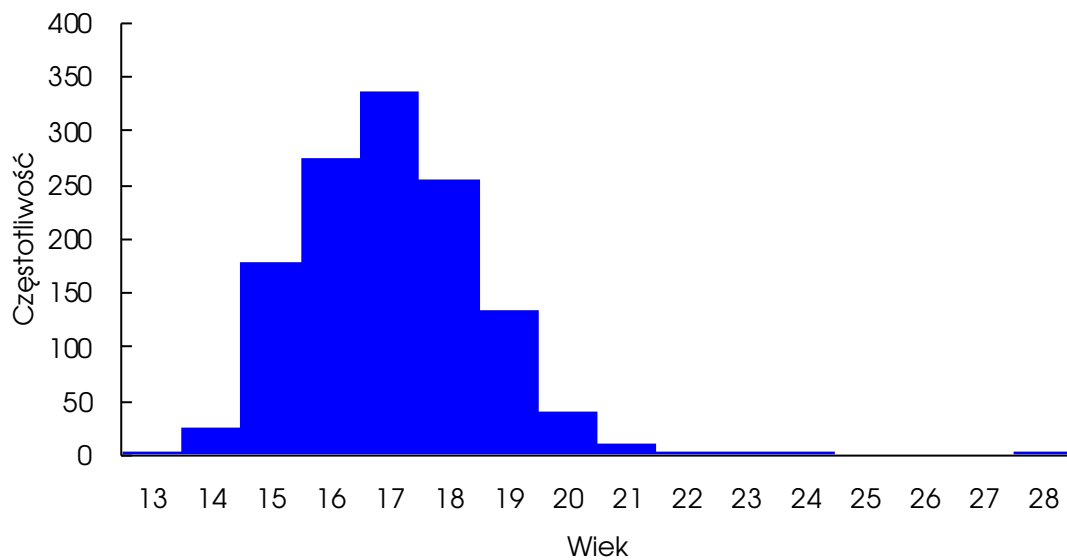
Do udziału w badaniu zostały zaproszone zarówno osoby deklarujące przynależność do społeczności LGBTQIA, jak i osoby spoza społeczności. Przebadanie szerszego grona osób służyło zapoznaniu się z sytuacją osób LGBTQIA w szkołach ponadpodstawowych, biorąc pod uwagę perspektywę osób ze społeczności LGBTQIA, jak i osób niedeklarujących przynależności do społeczności LGBTQIA. Zestawienie wyników osób LGBTQIA z odpowiedziami osób spoza społeczności zostało dokonane celem sprawdzenia, czy doświadczenia obydwu grup różnią się ze sobą w sposób istotny statystycznie. Większość badanych zadeklarowała przynależność do społeczności LGBTQIA (58,9%). Dokładny rozkład grup przedstawiony jest w dalszych częściach analizy wyników.

Ryc. 1. Rozkład osób badanych pod kątem deklaracji przynależności do społeczności LGBTQIA

20 Istotnym z punktu widzenia możliwości wnioskowania jest zagadnienie reprezentatywności wyników. W przypadku badania sytuacji osób LGBTQIA uczęszczających do szkół ponadpodstawowych, reprezentatywność próby dotyczy zarówno społeczności LGBTQIA, jak i grona osób podejmujących naukę w krakowskich szkołach ponadpodstawowych. Liczba osób LGBTQIA w Polsce określana jest wyłącznie szacunkowo, przez co nie ma możliwości stworzenia precyzyjnych kryteriów reprezentatywności dla tej grupy w sposób ilościowy. Niepozbawioną wadą metodą alternatywną, wskazującą jednak na różnorodność wewnętrzną tej grupy osób, jest przyjęcie jakościowego kryterium reprezentatywności. Rozumiane może być ono jako uczestnictwo w próbie osób reprezentujących co najmniej dwie grupy różnorodne pod względem tożsamości płciowej (np. osoby cisplciowe i osoby transplciowe) oraz co najmniej dwie grupy różnorodne pod względem orientacji psychoseksualnej (np. lesbijki i osoby biseksualne). Zróżnicowanie pod względem opisanych charakterystyk przedstawione zostało poniżej.

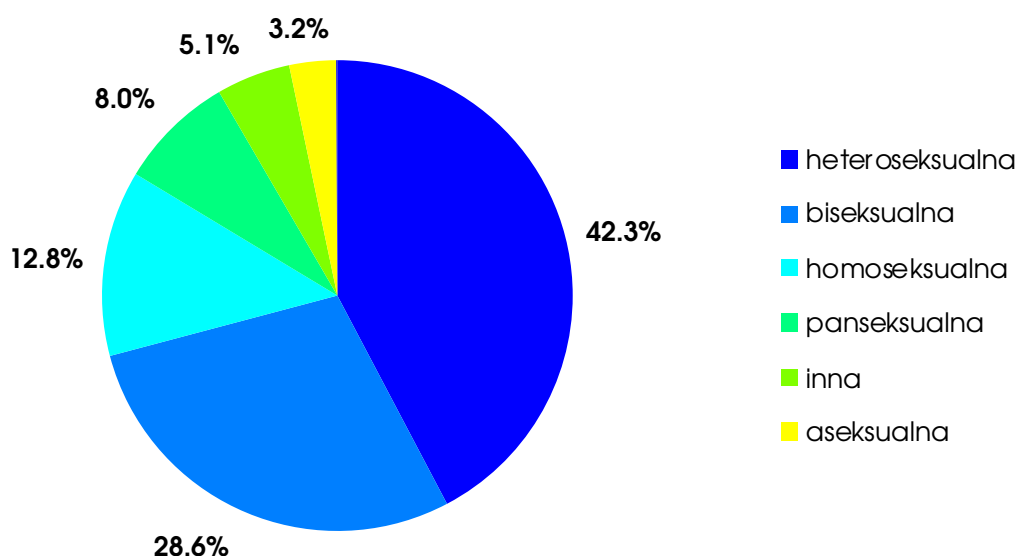
W badaniu wzięły udział głównie osoby w wieku 15-19 lat (92,6% próby). Średnia wieku w próbie wyniosła $M=17,09$ ($SD=2,62$ przy zakresie 11-88), zaś mediana - 17 lat. Wskazuje to na fakt, że partycypantów stanowiły w przeważającej ilości osoby uczęszczające obecnie do szkół ponadpodstawowych. Rozkład wieku osób badanych prezentuje poniższy wykres (ryc. 2).

Ryc. 2. Rozkład wieku osób badanych

Orientacja psychoseksualna

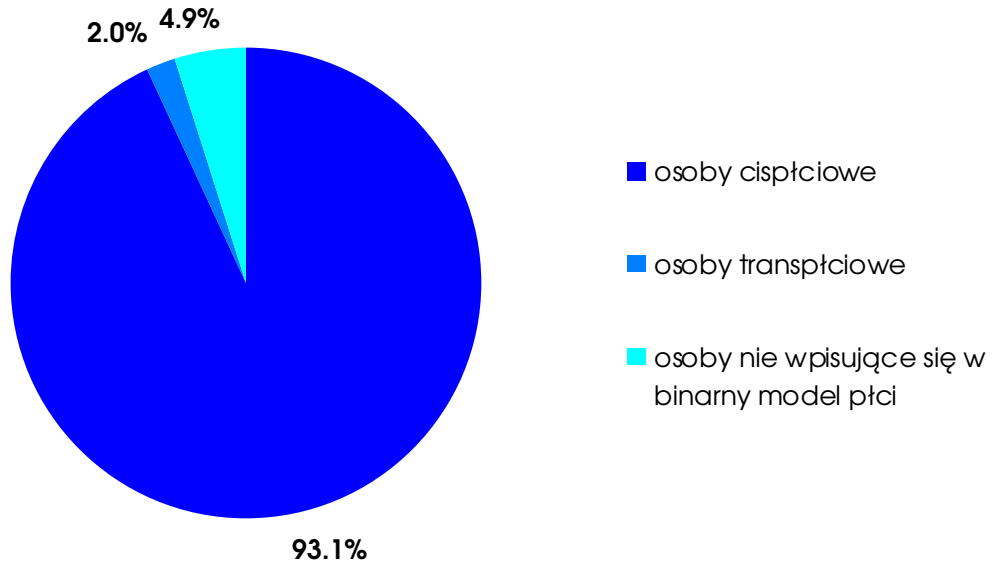
Niemal połowę badanych stanowiły osoby heteroseksualne (42,3%), resztę zaś - osoby deklarujące orientację biseksualną, homoseksualną, panseksualną, asekualną i inne. Poniższy wykres (ryc. 3) obrazuje szczegółowe dane dotyczące orientacji seksualnej osób uczestniczących.

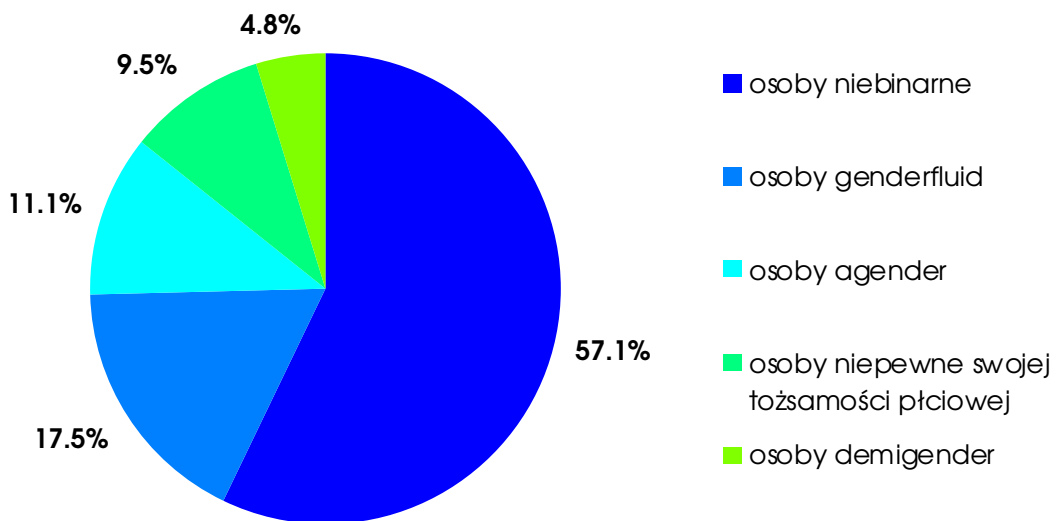
Ryc. 3. Rozkład orientacji psychoseksualnych osób badanych

Tożsamość płciowa

Większość osób badanych stanowiły osoby cisplciowe (93,1%), resztę zaś - osoby transplciowe i niebinarne. Ankieta przewidywała możliwość wpisania indywidualnej odpowiedzi. Dokładne informacje na temat tożsamości płciowej uczestników przedstawione są na poniższych wykresach (ryc. 4, ryc. 5).

Ryc. 4. Rozkład tożsamości płciowych badanych osób

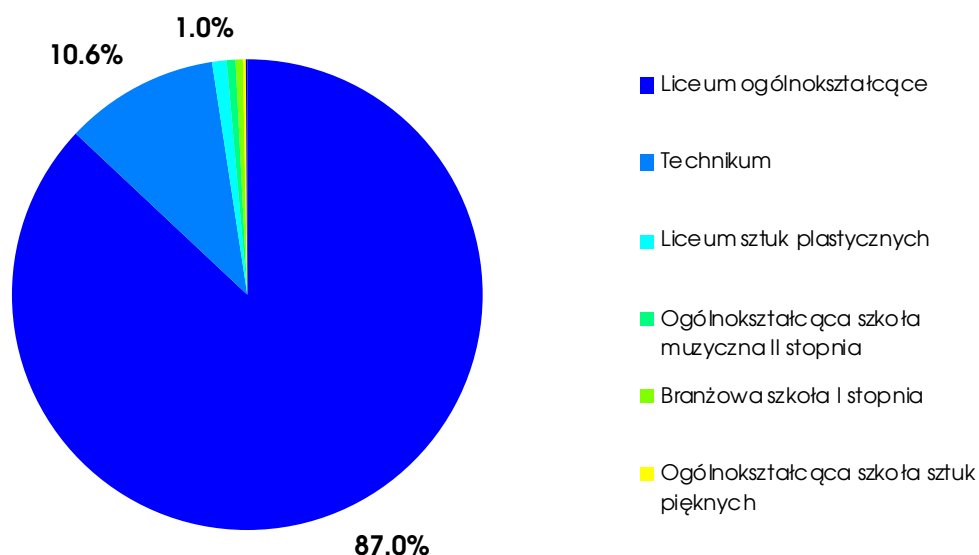
Ryc. 5. Rozkład tożsamości płciowych badanych osób niebinarnych

Wśród osób badanych 14 (1,1%) wskazało, że są osobami interplciowymi¹. Z uwagi na bardzo małą próbę zdecydowano o niepoddawaniu tych wyników dalszej, odrębnej analizie.

¹ Interplciowość jest charakterystyką, która nie określa tożsamości płciowej, a zróżnicowanie cech płciowych.

Typ uczęszczanej/ukończonej szkoły

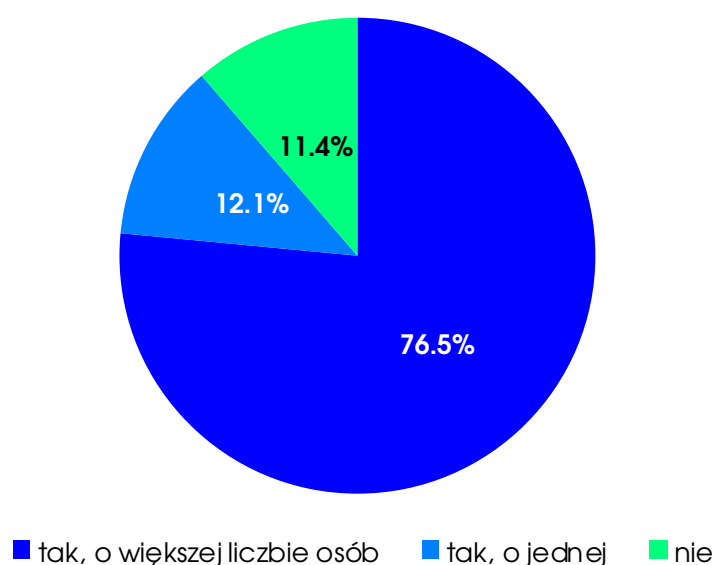
Wśród badanych dominowały osoby uczęszczające do liceów ogólnokształcących (87%, N=1111), zaś kolejną pod względem liczebności grupę stanowiły osoby uczące się w technikum (10,6%, N=135). Znacznie mniej licznie w grupie badanych reprezentowane były osoby ze szkół branżowych (0,5%, N=6). Oprócz tego w grupie badanych reprezentowane były licea sztuk plastycznych (1%, N=13), ogólnokształcąca szkoła sztuk pięknych (0,2%, N=3) oraz ogólnokształcące szkoły muzyczne II stopnia (0,6%, N=8).

Ryc. 6. Rozkład typów szkół do których uczęszczają/uczęszczały osoby badane

Osoby homoseksualne i biseksualne w szkole

Przeważająca większość respondentów (88,6%, N=1132) wie o obecności osób homo- i biseksualnych w swojej szkole. 155 badanych (12,1%) ma świadomość istnienia jednej takiej osoby, natomiast 977 osób (76,5%) - więcej niż jednej. Wskazuje to na znaczącą widoczność osób homo- i biseksualnych w krakowskich szkołach ponadpodstawowych. Najwyższe wyniki ilościowe zanotowano pod tym względem w Liceum Ogólnokształcącym (100 odpowiedzi pozytywnych z 114 udzielonych).

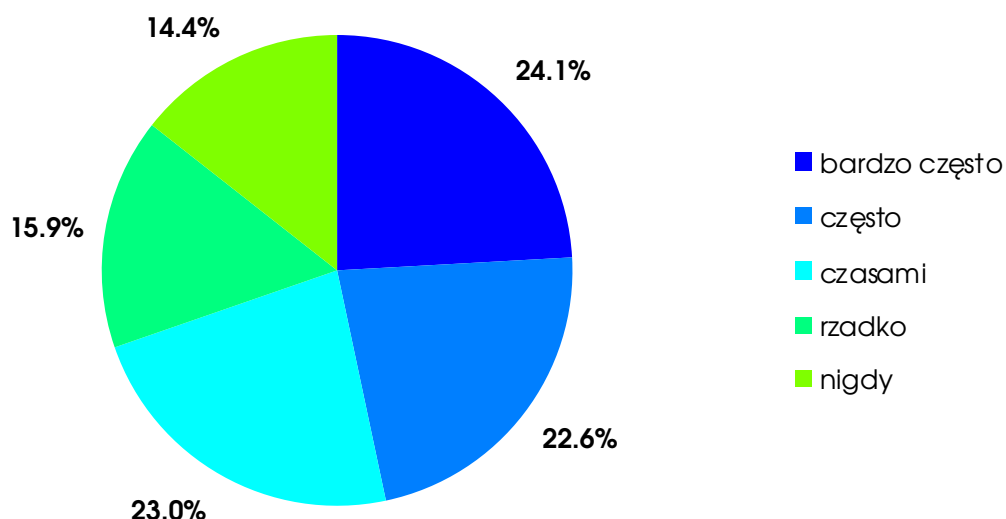
Ryc. 7. Wiedza badanych o obecności osób LGBTQIA w ich szkołach

Większość badanych (54,8%, N=700) wie o obecności w swojej szkole osób będących w związku z osobą tej samej płci, przy czym 264 (20,7%) wie o jednej takiej osobie, zaś 436 (24,1%) o większej liczbie.

Tab. 1. Wiedza badanych o obecności osób w związkach jedнопłciowych w ich szkołach

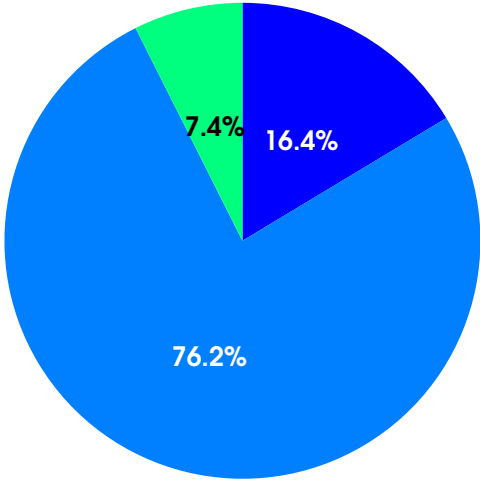
	liczba odpowiedzi	procent
nie	577	45,2%
tak, o jednej	264	20,7%
tak, o większej liczbie osób	436	34,1%

28 Widoczność osób LGBTQIA jest natomiast dość duża, gdy spojrzymy na poniższe wyniki – ponad 85% osób uczestniczących w badaniu spotkało się z symbolami społeczności LGBTQIA w przestrzeni szkolnej.

Ryc. 8. Obecność symboli przypisywanych osobom LGBTQIA w szkołach badanych osób

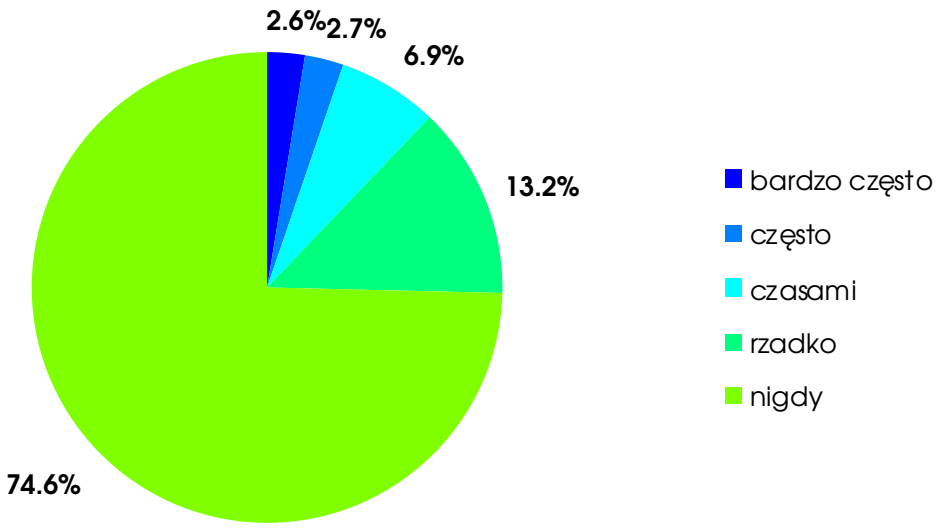
Osoby uczestniczące w ankiecie zapytano również o stosunek nauczycieli do obecności tych symboli w szkole. Znaczna większość spośród ankietowanych (N=1093), bo aż 76% osób twierdzi, że nauczyciele i nauczycielki reagowali i reagowały na nie w sposób neutralny (N=833), 16% (N=179) reagowało w sposób popierający, a niecałe 8% (N=81) w sposób potępiający.

■ reakcja pozytywna ■ reakcja neutralna ■ reakcja negatywna

Ryc. 9. Ocena stosunku kadry nauczycielskiej do obecności symboli przypisywanych osobom LGBTQIA w szkołach

Jednocześnie jednak istnieje nadal dość dużo przypadków obecności symboli stanowiących mowę nienawiści wobec osób LGBTQIA. ¼ osób (N=324) potwierdza obecność symboli takich jak np. „zakaz pedałowania” w szkołach, większość jednak mówi o ich rzadkim występowaniu w przestrzeni szkolnej.

Ryc. 10. Obecność symboli negatywnych dla osób LGBTQIA w szkołach

30 Obecność osób LGBTQIA w umiarkowanym stopniu przejawia się w życiu szkolnym, m.in. w przypadku wydarzeń takich jak studniówka. 28% osób wiedziało o osobach uczestniczących w studniówce przyprowadzających osobę tej samej płci jako osobę towarzyszącą. 34 osoby ze wspomnianych były tymi osobami, które pojawiły się na studniówce w parze jedнопłciowej, pozostała część osób (N=328) była tego świadkinią bądź świadkiem.

Tab. 2. Wiedza badanych o parach jedнопłciowych na studniówce

	liczba odpowiedzi	procent
nie	915	71,7%
tak, o jednej	195	15,3%
tak, o większej liczbie osób	167	13,1%

Nieco mniejsza liczba osób, bo około 21% (N= 265) wiedziało o parach jedнопłciowych, które na studniówce zatańczyły wspólnie poloneza.

Tab. 3. Wiedza badanych o parach jedнопłciowych, które na studniówce tańczyły razem poloneza

	liczba odpowiedzi	procent
nie	1012	79,2%
tak, o jednej	145	11,4%
tak, o większej liczbie osób	120	9,4%

Niestety, część osób, tj. 7% z respondentów i respondentek znała również co najmniej jeden przypadek zakazania wspólnego tańczenia poloneza przez pary jedнопłciowe. 9 spośród tych osób były osobami, które tego zakazu osobiście doświadczyły.

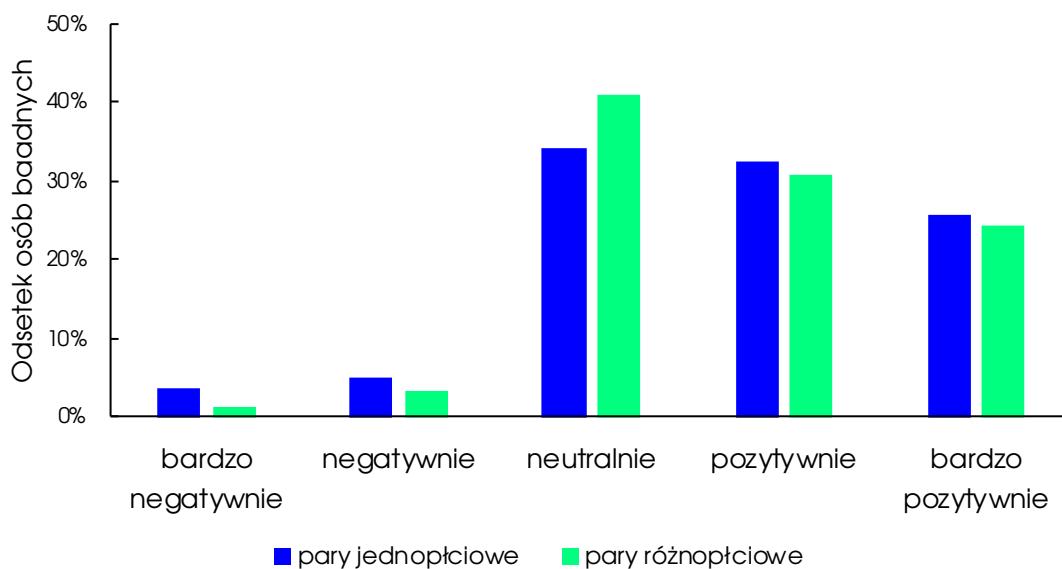
Tab. 4. Wiedza osób badanych na temat przypadków zakazu tańczenia poloneza z osobą tej samej płci podczas studniówki

	liczba odpowiedzi	procent
nie	1189	93,1%
tak, o jednej	51	4,0%
tak, o większej liczbie osób	37	2,9%

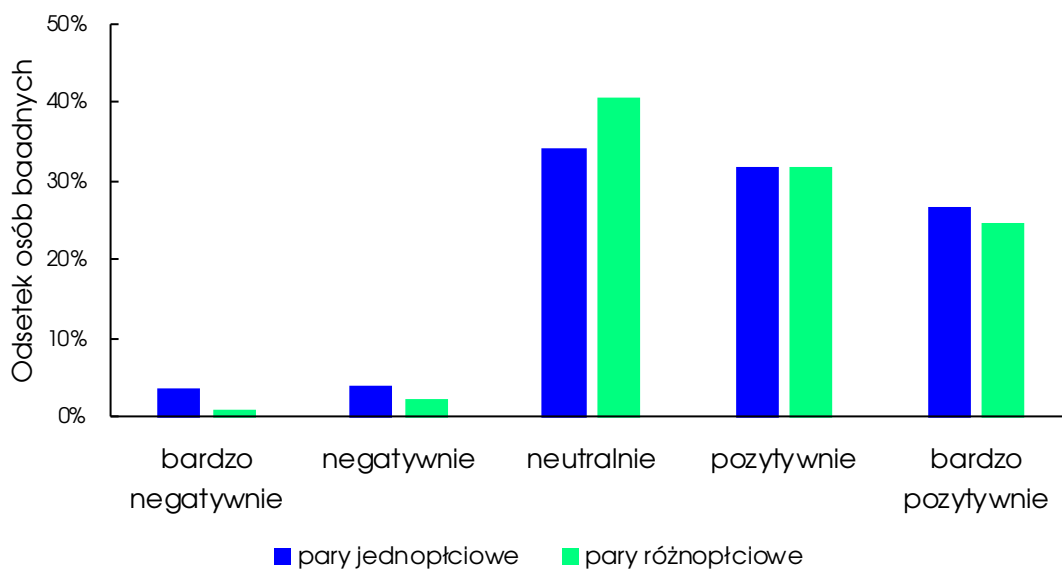
Osobną kategorię stanowiły pytania dotyczące postaw wobec publicznego (tj. na terenie szkoły) okazywania sobie uczuć przez pary jedнопłciowe. Odpowiedzi zostały porównane do analogicznych pytań dotyczących par różnopłciowych. W przypadku par różnopłciowych nie zaobserwowano istotnych różnic między osobami LGBTQIA i pozostałymi badanymi, zaś w przypadku par jedнопłciowych osoby nieprzynależące do społeczności LGBTQIA zdecydowanie gorzej oceniają przytulanie się i trzymanie za ręce przez pary jedнопłciowe¹. Nie występowały różnice w zakresie postaw wobec całowania się przez pary na terenie szkoły - zarówno osoby LGBTQIA, jak i osoby spoza społeczności oceniają je w podobny, przeważnie negatywny sposób. Może być to wynikiem powściągliwości w okazywaniu uczuć publicznie w postaci pocałunków oraz negatywnego nastawienia do takiego ich prezentowania. Co istotne jednak, w przypadku bardziej powściągliwych form, szeroko akceptowanych społecznie pojawiająca się zauważalna rozbieżność wskazuje raczej nie na ogólny stosunek do takiej formy okazywania uczuć, a do osób, które je okazują.

Dokładne informacje dotyczące oceny okazywania sobie czułości przez pary jedno- i różnopłciowe obrazują poniższe wykresy.

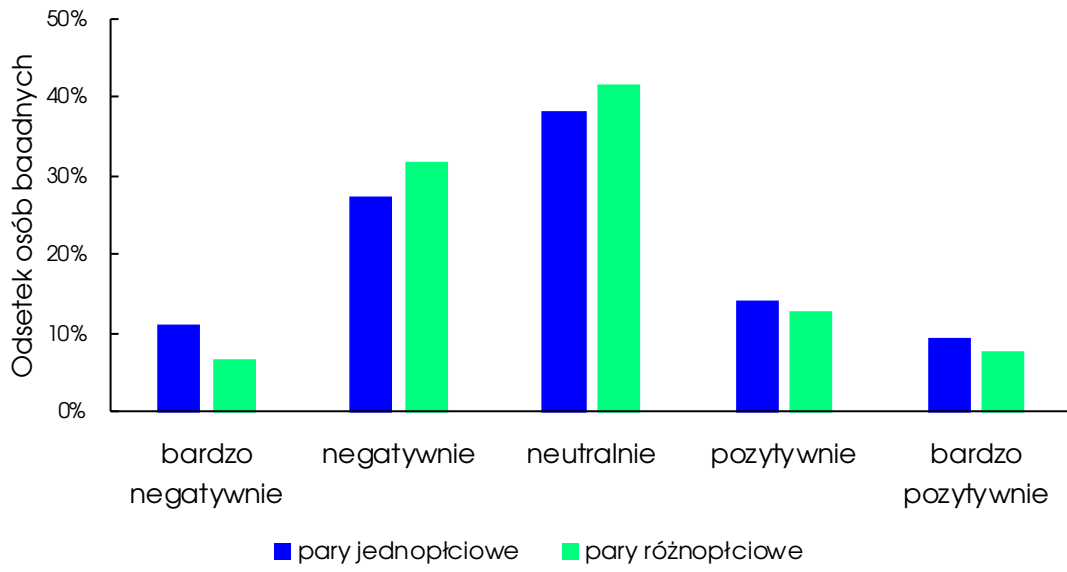
¹ Podane różnice są istotne statystycznie.

Ryc. 11. Stosunek badanych osób do zachowań par różno- i jednościowych (przytulanie się)

Ryc. 12. Stosunek badanych osób do zachowań par różno- i jednościowych (trzymanie się za rękę)

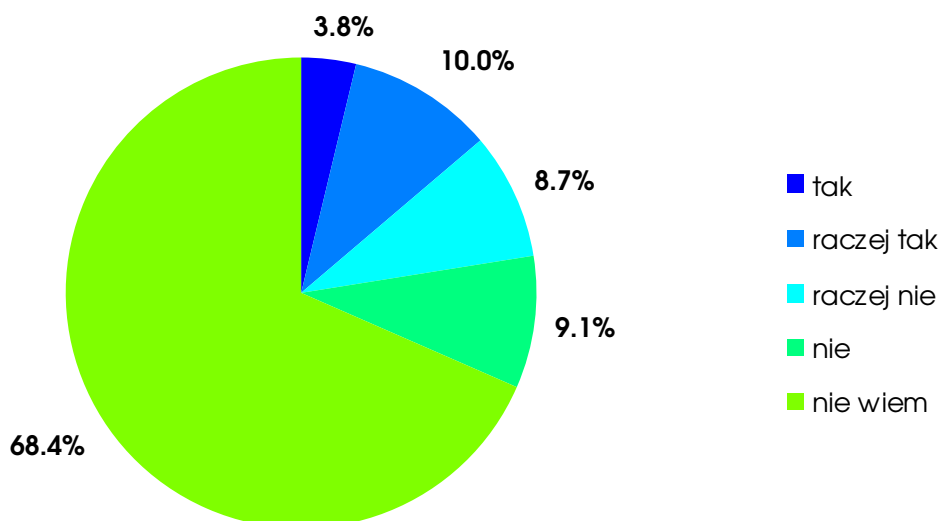

Ryc. 13. Stosunek badanych osób do zachowań par rónno- i jednołtciowych (całowanie się)

Osoby transpłciowe w szkole

3 pytania odnosiły się bezpośrednio do osób transpłciowych i niebinarnych.

Najwięcej osób deklarowało brak wiedzy w zakresie tego, jak osoby transpłciowe i niebinarne traktowane są w szkołach. 68,4% (N=874) nie wiedziało, czy nauczyciele i nauczycielki zwracają się do tych osób zgodnie z ich preferencjami¹. Jedynie 48 badanych (3,8%) zadeklarowało poszanowanie grona nauczycielskiego dla imion używanych przez osoby transpłciowe i niebinarne. Dokładny rozkład odpowiedzi w tym zakresie znajduje się na wykresie (ryc. 14).

Ryc. 14. Wiedza badanych na temat używania imienia preferowanego osoby uczącej się przez kadrę nauczycielską

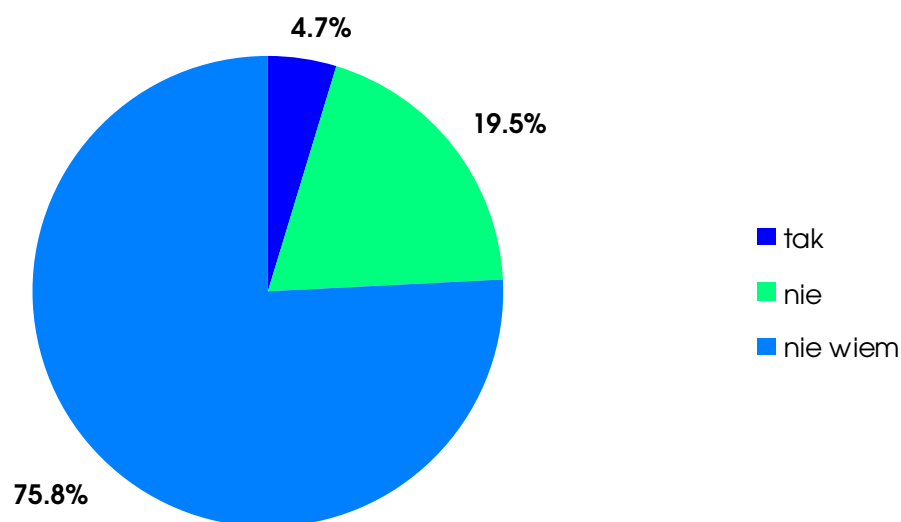
Kolejnym zagadnieniem ujętym w ankiecie, dotyczącym sytuacji osób transpłciowych i niebinarnych w szkołach była możliwość uczestnictwa w wybranej przez siebie grupie podczas zajęć z Wychowania Fizycznego. 77% badanych nie miało w wiedzy w tym temacie, 18,2% wybrało odpowiedź przeczącą, a jedynie 4,1% osób uczestniczących odpowiedziało twierdząco.

¹ Stosowanie przez nauczycieli i nauczycielki imienia, którego osoba używa, w przeciwieństwie do imienia metrykalnego/nadanego przy urodzeniu.

36 Następne pytanie rozpatrywały możliwość korzystania przez osoby transpłciowe i niebinarne z wybranej przez nie szatni podczas zajęć z Wychowania Fizycznego. Rozkład odpowiedzi podobny był do reprezentującego poprzednie zagadnienie. Najwięcej osób (75,8%) wybrało wariant "nie wiem", najmniej zaś - "tak" (4,7%). Wyniki te wskazują na niewielką znajomość sytuacji osób transpłciowych i niebinarnych w środowiskach szkolnych badanych.

Tab. 5. Ocena możliwości wyboru grupy na zajęciach z Wychowania Fizycznego przez osoby transpłciowe

	liczba odpowiedzi	procent
nie	233	18,2%
nie wiem	992	77,7%
tak	52	4,1%

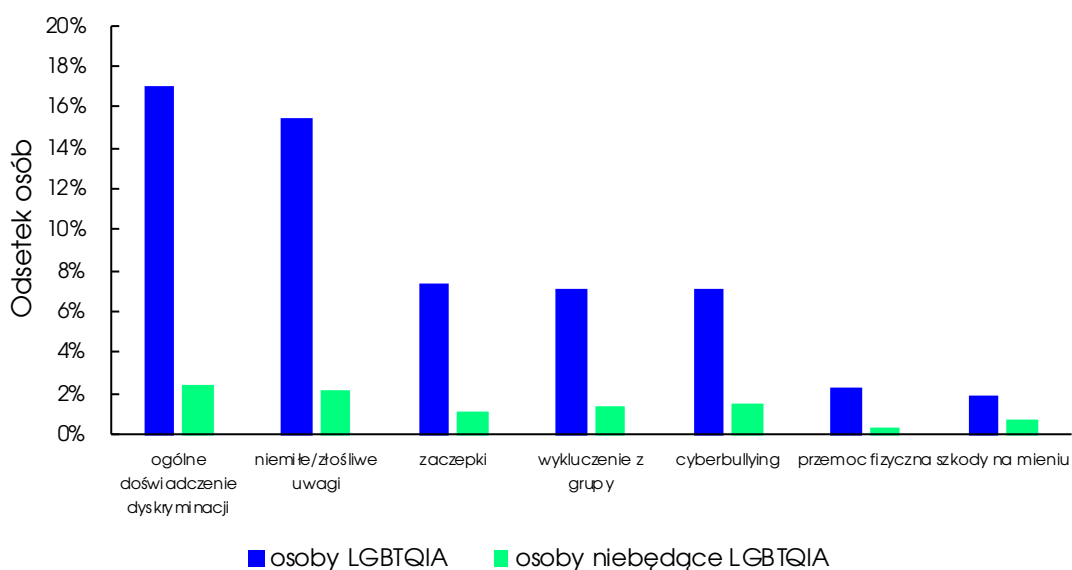

Ryc. 15. Ocena możliwości korzystania z preferowanej szatni przez osoby transpłciowe

Dyskryminacja osób LGBTQIA

Analiza statystyczna wykazała, że osoby LGBTQIA czują się zdecydowanie mniej bezpiecznie w szkole niż ich cisheteronormatywne osoby rówieśnicze. Na pytanie „czy czujesz się niebezpiecznie w swojej szkole” ponad 13% osób LGBTQIA odpowiedziało twierdząco, w porównaniu do 5% osób identyfikujących się jako osoby cisheteronormatywne.

Większość osób (N=75) jako przyczynę poczucia braku bezpieczeństwa wskazało orientację psychoseksualną (na przykład bycie gejem, lesbijką lub osobą biseksualną) lub tego, co inne osoby myślą o orientacji psychoseksualnej osoby respondenckiej. 28 osób wskazało jako przyczynę własną płeć, zaś 39 osób to, jak swoją płeć wyrażają poprzez swój wygląd lub sposób zachowania.

Ryc. 16. Doświadczenie dyskryminacji w szkole wśród osób przynależących do społeczności LGBTQIA i nieprzynależących do społeczności LGBTQIA

Odpowiedzi te wydają się być zrozumiałe, gdy spojrzymy na przejawy dyskryminacji jakich doświadczają te osoby. Wykluczanie z grupy, niemiłe lub złośliwe uwagi, niemiłe komentarze lub wpisy na internetowych grupach, zaczepki, czy przemoc fizyczna – wszystkie wyżej wspomniane zachowania

40 raportowane były znacznie częściej przez osoby LGBTQIA. Różnic nie wykazano jedynie w przypadkach niszczenia mienia. Ogółem, aż 17% osób doświadczyło dyskryminacji, w porównaniu do zaledwie 2% cisheteronormatywnych rówieśniczek i rówieśników.

Spośród wszystkich sytuacji dyskryminacji niecałe 16% przypadków (N=20) zostało zgłoszonych. Najczęściej osobą, do której uczniowie i uczennice się zgłaszali byli wychowawcy i wychowawczynie.

Tab. 6. Wykaz osób, do których zgłoszono sytuacje dyskryminacji w szkole

	liczba odpowiedzi
dyrektor/dyrektorka szkoły	2
nauczyciel/nauczycielka	2
psycholog/psycholożka	2
rodzic/opiekun	2
wychowawca/wychowawczyni	12

Spośród wszystkich przypadków 8 osób uzyskało adekwatną pomoc, 7 zaś odmówiono pomocy. Pozostałe osoby opisywały obietnice pomocy bez jej faktycznej realizacji lub pozorną udzieloną pomoc:

„Nic nie zostało zrobione i udawano potem, że nie da się zbytnio nic zrobić.”

„Niby coś się miało zmienić, ale się nie zmieniło.”

Jedna osoba opisała sytuację wręcz wspierającą osobę dyskryminującą:

„Wychowawczyni wsparła osobę obrażającą mnie, tłumacząc to tym, że «przecież ma prawo do wyrażania swojego zdania”

Z uwagi na chęć ujęcia zjawiska w możliwie szerokiej perspektywie, zdecydowano się również zadać pytania o bycie świadkinią bądź świadkiem wyżej wymienionych przejawów dyskryminacji.

Tab. 7. Częstotliwość bycia świadkiem/świadkinią sytuacji dyskryminacji osób LGBTQIA na terenie szkoły

	dla pojedynczego przypadku	dla więcej niż jednego przypadku
wykluczania z grupy	169 (13%)	108 (8%)
niemiłych/złośliwych uwag	248 (19%)	161 (13%)
zaczepek	155 (12%)	94 (7%)
przemocy fizycznej	33 (3%)	22 (2%)
niemiłych komentarzy lub wpisów na internetowych grupach klasowych lub szkolnych	195 (15%)	119 (9%)
zniszczenia mienia (okradzenia, celowego zniszczenia przedmiotów należących do osoby)	35 (3%)	19 (1%)

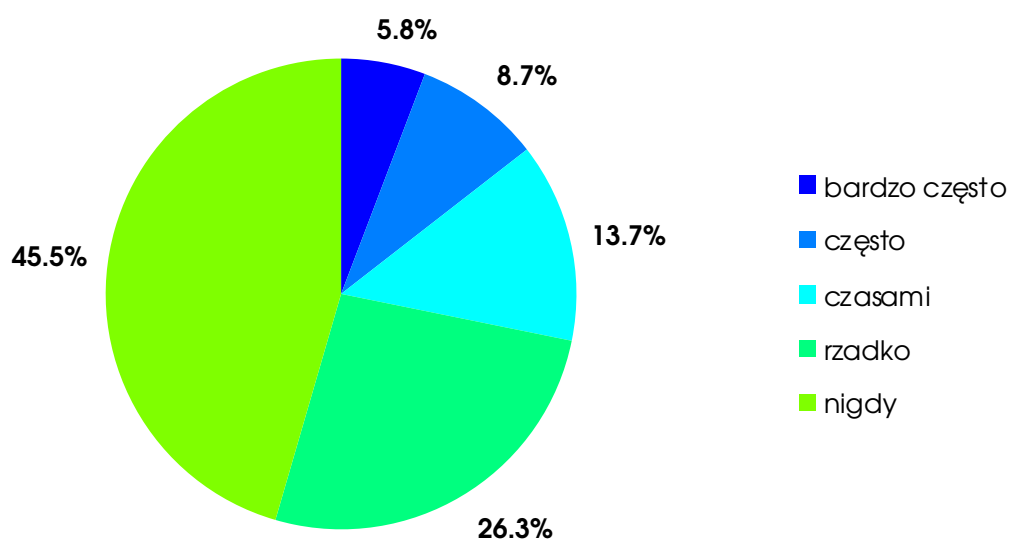
W przypadku większej liczby takich sytuacji respondenci i respondentki zostali i zostały poproszone o doprecyzowanie, czy dotyczyły one jednej, czy większej liczby osób. W każdej z wymienionych sytuacji większość stanowiły przypadki dotyczące większej liczby osób, co sugeruje, że problem dyskryminacji dotknął znacznie szersze grono ludzi.

Tab. 8. Liczba osób dyskryminowanych, których przypadków osoby ankietowane były świadkami

	dla pojedynczego przypadku	dla więcej niż jednego przypadku
wykluczania z grupy	15 (14%)	93 (86%)
niemiłych/złośliwych uwag	21 (13%)	140 (87%)
zaczepek	9 (10%)	85 (90%)

przemocy fizycznej	4 (18%)	18 (82%)
niemiłych komentarzy lub wpisów na internetowych grupach klasowych lub szkolnych	18 (15%)	101 (85%)
zniszczenia mienia (okradzenia, celowego zniszczenia przedmiotów należących do osoby)	3 (16%)	16 (84%)

Niezależnie od orientacji seksualnej oraz tożsamości płciowej, ponad połowa osób uczestniczących w badaniu usłyszała słowa stanowiące obraźliwe określenia osób LGBTQIA.

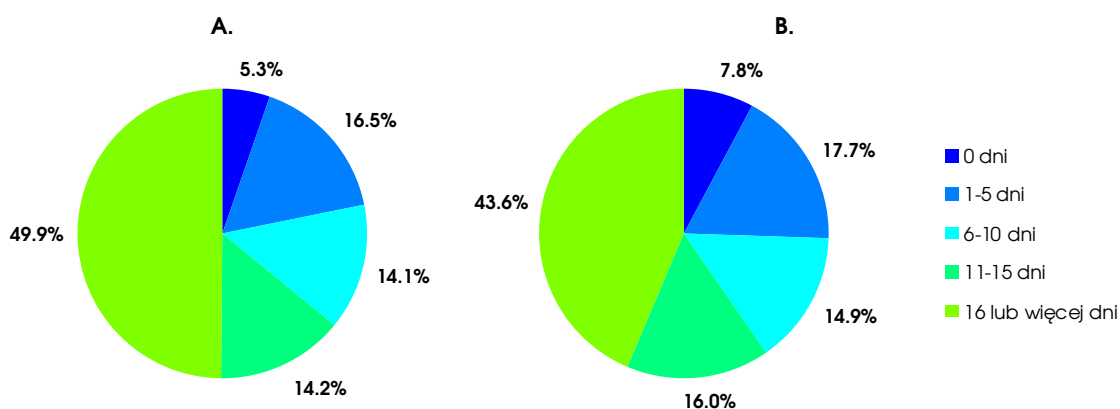

Ryc. 17. Częstotliwość mowy nienawiści względem osób LGBTQIA w szkole

Wyzwiska te często nie stanowiły jednostkowych przypadków - spośród wszystkich 696 osób, które doświadczyły wyzywania, 68% (N=473) usłyszało je od więcej niż jednej osoby.

Dyskryminacja i brak poczucia bezpieczeństwa mogą wiązać się również ze szkolnymi nieobecnościami. Według zebranych danych grupa osób LGBTQIA była nieobecna więcej dni w szkole niż ich rówieśniczki i rówieśnicy. Wyniki te przeanalizowano na skali przedziałowej oraz porównano uzyskane średnie. Dokładne wyniki przedstawiono w poniższej tabeli, gdzie zauważalna jest

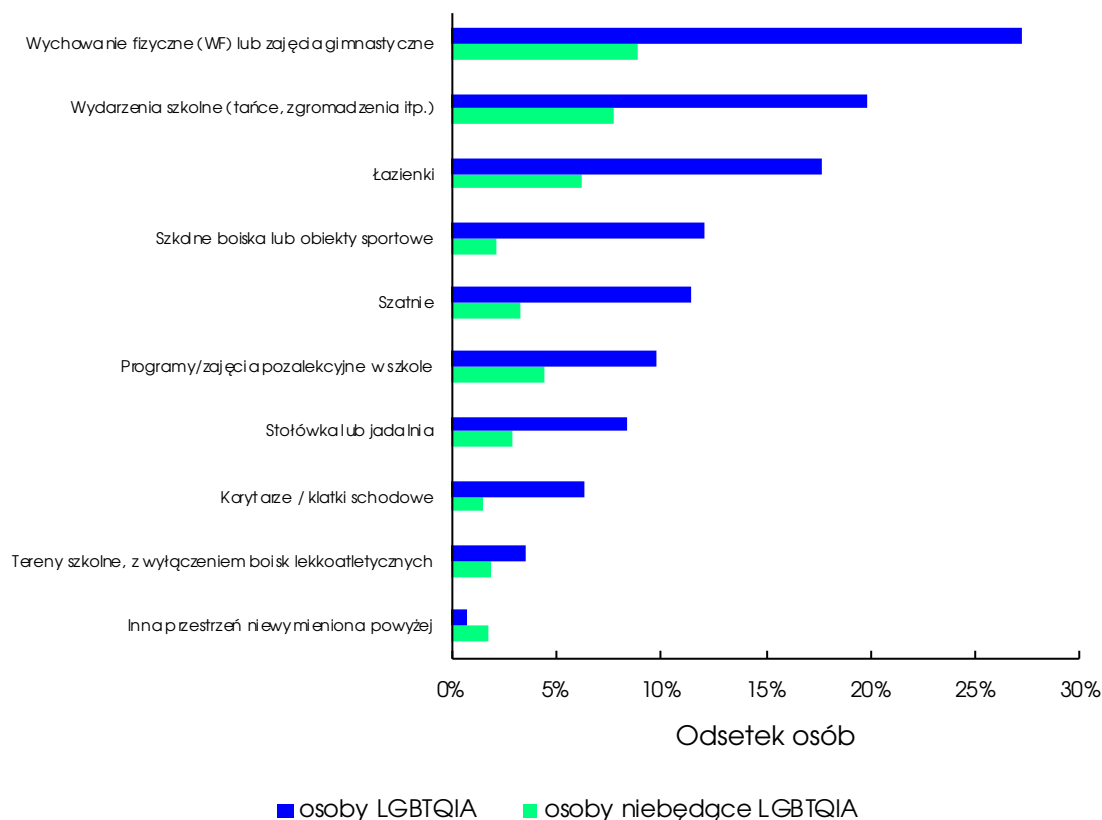
rosnąca dysproporcja pomiędzy grupami w przypadku większej liczby nieobecności.

Ryc. 18. Rozkład absencji szkolnych osób badanych pod kątem deklaracji przynależności do społeczności LGBTQIA (A. osoby LGBTQIA B. osoby niebędące LGBTQIA)

Na pytanie o miejsca i przestrzenie szkolne, których osoby LGBTQIA unikają w szkołach, jedynymi przypadkami, w których nie wykazano żadnych istotnych różnic były przestrzenie szkolne jak parkingi. Spośród wszystkich osób badanych aż 41% osób LGBTQIA (N=312) unikało pewnych przestrzeni szkolnych, w porównaniu do 20% pozostałych osób badanych (N=103). Szczególną rozbieżność między grupami zaobserwowano w przypadku zajęć z wychowania fizycznego oraz wydarzeń szkolnych, gdzie odpowiednio jedna czwarta i jedna piąta uczniów i uczennic LGBTQIA unikało brania w nich udziału. Przyczyną takich różnic może być wstyd i doświadczanie w tych przestrzeniach dyskryminacji przez osoby LGBTQIA. Jak opisuje to jednak z osób wypełniających ankietę:

“wyśmiewanie się (ze mnie - przyp. red) w szatni na wf, że na pewno patrzę tam gdzie nie powinienem”.

Ryc. 19. Rozkład unikanych w szkole miejsc przez osoby badane pod kątem deklaracji przynależności do społeczności LGBTQIA

Sytuacje dyskryminacji to również powód do unikania coming outu i obawa przed byciem wyoutowanym. Tak opisuje to jedna z osób badanych:

“boję się coming outu przed moją klasą właśnie przez dwie osoby o konserwatywnych i nietolerancyjnych poglądach, i wiedzą o mnie tylko osoby zaufane, co utrudnia mi funkcjonowanie w szkole”.

Istotna jest również analiza postaw nauczycieli oraz innych pracowników szkoły wobec osób LGBTQIA. Postawy nauczycieli mogą stanowić wzór prawidłowego postępowania dla uczniów i uczennic. Proaktywne działanie w celu poprawy sytuacji osób LGBTQIA to nadal odległy cel, osiągany w niewielu szkołach.

Nadal zdarzają się przypadki zupełnej bierności lub oporu wobec kwestii, które znacznie ułatwiłyby funkcjonowanie młodym osobom LGBTQIA w szkole, m.in. w przypadku używania preferowanego imienia oraz zaimków przez osoby transpłciowe. Tak osoby respondenckie opisują podobne sytuacje:

„Mój transpłciowy kolega, który jest w klasie maturalnej, chce żeby nauczyciele zaczęli się zwracać do niego jego preferowanym imieniem. Jego wychowawczyni nie jest w tym temacie pomocna, mówi o konieczności zgody jego rodziców, nie chciała być z nim w czasie rozmowy zdyrektorką.”

„Jeden z nauczycieli nie zgodził się używać preferowanego imienia transpłciowego ucznia i zaznaczał jego metrykalną płeć, specjalnie mówiąc i wyraźnie akcentując PANI, zamiast pan.”

Tym bardziej nieakceptowana jest bierność w przypadku aktów dyskryminacji. Aż ¼ osób respondenckich twierdzi, że była przynajmniej raz świadkiem lub świadkinią braku reakcji personelu szkolnego na homofobię. Aż 70% z nich była świadkiem takiej sytuacji więcej niż jeden raz. Sytuacje te mogą dotyczyć wielu sytuacji jak np.:

“Mój przyjaciel za bycie gejem został okradziony ze słuchawek na terenie szkoły, po zgłoszeniu do dyrektora kiedy tylko pojawiło się słowo “gej”, to stwierdziła, że nic nie poradzi, że niektórzy nie popierają go orientacji i może był to znak od Boga, aby się nawrócił.”

Tab. 9. Reakcja kadry na homofobię

	liczba odpowiedzi	procent
nie	924	72,4%
tak, jeden raz	104	8,1%
tak, kilkakrotnie	167	13,1%
tak, wielokrotnie	82	6,4%

Co gorsze, ponad 1/3 osób respondenckich była świadkiem nie tyle bierności, co wręcz udziału nauczyciela lub innego pracownika szkoły w homofobicznym zachowaniu poprzez śmianie się z otwarcie homofobicznych żartów. W skrajnych przypadkach treści homofobicznie spontanicznie pojawiały się w wypowiedziach nauczycieli:

“Na godzinie wychowawczej, wychowawca powiedział, że popiera zabijanie osób LGBT.”

Tab. 10. Udział kadry w homofobicznych żartach

	liczba odpowiedzi	procent
nie	846	66,2%
tak, jeden raz	166	13,0%
tak, kilkakrotnie	175	13,7%
tak, wielokrotnie	90	7,0%

Nieco mniej, bo 15,5% osób było świadkiem lub świadkinią nieprzyjemnych uwag kierowanych przez nauczycieli lub innych pracowników szkoły wobec osób homoseksualnych, zaś niewiele mniej niż 10% podobnej sytuacji, lecz skierowanej wobec osób transpłciowych.

Tab. 11. Rozkład częstotliwości bycia świadkiem przytyku zrobionego osobie homoseksualnej przez kadre

	liczba odpowiedzi	procent
nie	1078	84,4%
tak, jeden raz	83	6,5%
tak, kilkakrotnie	75	5,9%
tak, wielokrotnie	41	3,2%

Tab. 12. Rozkład częstotliwości bycia świadkiem przytyku zrobionego osobie transpłciowej przez kadre

	liczba odpowiedzi	procent
nie	1152	90,2%
tak, jeden raz	56	4,4%
tak, kilkakrotnie	39	3,1%
tak, wielokrotnie	30	2,3%

Wiemy też o sytuacjach interwencji nauczyciela bądź nauczycielki lub innej osoby pracującej w szkole w przypadkach sytuacji homofobicznych lub transfobicznych. Niestety, w części z wspomnianych przypadków interwencje te nie zakończyły się wsparciem dla osoby dyskryminowanej, a ochroną osoby prezentującej postawę homofobiczną lub transfobiczną. Jak opisuje osoba uczestnicząca w ankiecie:

"Grupa 3 osób zaczęła szarpać transseksualnego chłopaka i nazywać go kobietą oraz używać deadname. Żaden z nauczycieli nie zareagował i wpisał naganne zachowanie chłopakowi za mówienie o tej sytuacji."

Tab. 13. Rozkład częstotliwości interwencji kadry szkolnej w przypadku homofobii

	liczba odpowiedzi	procent
nie	979	76,7%
tak, jeden raz	132	10,3%
tak, kilkukrotnie	128	10,0%
tak, wielokrotnie	38	3,0%

Tab. 14. Rozkład częstotliwości interwencji kadry szkolnej w przypadku transfobii

	liczba odpowiedzi	procent
nie	1195	93,6%
tak, jeden raz	41	3,2%
tak, kilkukrotnie	23	1,8%
tak, wielokrotnie	18	1,4%

**Obecność
tematyki LGBTQIA
na zajęciach szkolnych**

W ramach analizy sytuacji osób LGBTQIA nie sposób pominąć obecności tematyki LGBTQIA w ramach zajęć oraz innych aktywności czy wydarzeń szkolnych. Od kilku lat w Polsce odbywa się akcja Tęczowego Piątku, mającego miejsce w ostatni piątek października. Każda szkoła celebruje (lub nie) ten dzień na swój sposób. Krakowskie uczennice i uczniowie, zapytani o akcję Tęczowego Piątku, w dużej części tj. prawie 53% nie mieli okazji uczestniczyć w tego typu wydarzeniu, z czego ponad ¼ nie miała takiej możliwości z powodu obecnego w szkole zakazu organizowania Tęczowego Piątku. 19% spośród wszystkich ankietowanych zaś nie była pewna czy takie wydarzenia w szkole się odbywały. Tylko nieco ponad 28% osób wiedziało o obecności takiej akcji w szkole.

Zorganizowanie Tęczowego Piątku dla niektórych wiązało się z poważnymi konsekwencjami, jak np. wyrzuceniem ze szkoły. Sam zakaz organizacji tego wydarzenia może być powiązany również z innymi zakazami, jak opisują to osoby ankietowane:

“Mieliśmy (...) przypadek wyrzucenia ucznia ze szkoły za celebrowanie tęczowego piątku. W naszej szkole nie można mieć tęczy symboli, ani niczego co nawiązuje do środowiska LGBTQ+ bo były przypadki surowego egzekwowania kar przez dyrektora za takie coś.”

Tab. 15. Wiedza osób badanych na temat Tęczowego Piątku w szkole

	liczba odpowiedzi	procent
nie	494	38,7%
nie wiem	243	19,0%
nie, był zakaz Tęczowego Piątku	179	14,0%
tak	361	28,3%

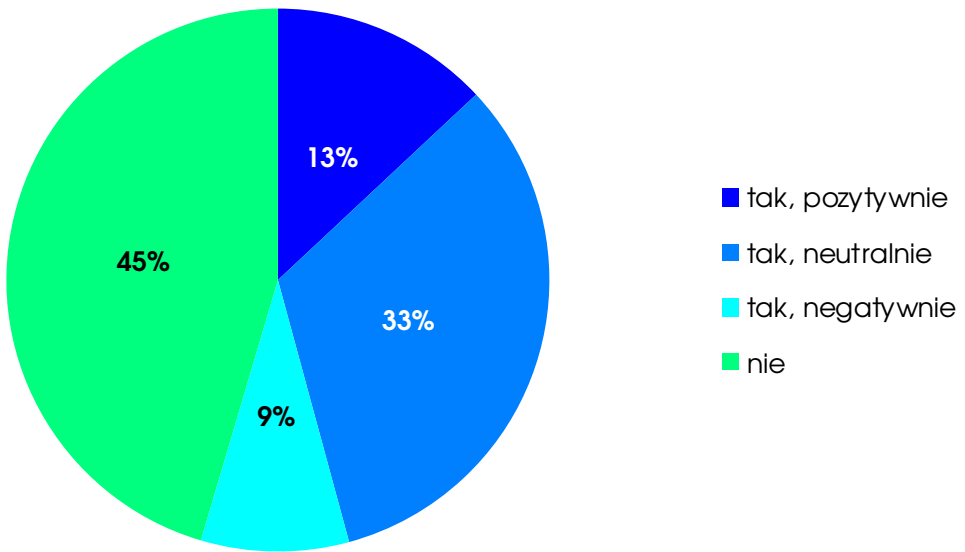
Poza akcją Tęczowego Piątku, w szkołach u 11% osób uczestniczących w ankiecie, odbywały się również inne akcje, które dotyczyły osób LGBTQIA, ich częstotliwość była jednak bardzo zróżnicowana – w większości przypadków były to jednorazowe bądź kilkukrotnie występujące w szkole akcje.

Tab. 16. Wiedza osób badanych na temat akcji dotyczących osób LGBTQIA organizowanych w szkole

	liczba odpowiedzi	procent
nie	1136	88,9%
tak, jeden raz	56	4,4%
tak, kilkukrotnie	61	4,8%
tak, wielokrotnie	24	1,9%

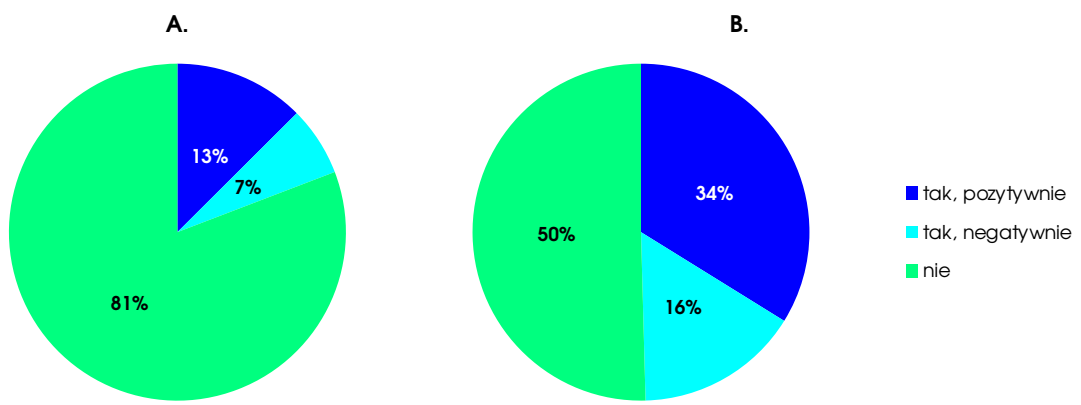
65,9% osób (N=842) uczestniczących w ankiecie podało, że w ich szkołach odbywają się zajęcia Wychowania do Życia w Rodzinie. Spośród tych osób aż 2/3 (N=557) zdecydowało o nieuczęszczaniu na nie. Osoby biorące udział w WDŻ jako osobę prowadzącą najczęściej wskazywały biologa/biolożkę (N=80), następnie były to osoby z zewnętrznych organizacji (N=51), w dalszej kolejności zaś pojawiały się osoby prowadzące wyłącznie te zajęcia, psycholożki i psychologowie, szkolni pedagodzy i pedagożki, katecheci bądź katechetki, ale również nauczyciele języka polskiego, wiedzy o społeczeństwie, czy historii. Niepokojące jest, że część osób nie znała nawet wykształcenia osób prowadzących dane zajęcia. Sporadycznie, bo w dwóch przypadkach zajęcia prowadzone były przez osobę o wykształceniu eksuologicznym.

54,6% osób (N=155) uczestniczących w zajęciach WDŻ spotkało się na nich z tematyką osób LGBTQIA. W większości przypadków temat ten był poruszany w sposób neutralny bądź pozytywny.

Ryc. 20. Obecność tematyki osób LGBTQIA na zajęciach z Wychowania do Życia w Rodzinie

W przypadku pozostałych zajęć, w 19% przypadków uczniowie i uczennicy brali udział w lekcjach, gdzie tematyka osób LGBTQIA była omawiana jako główny wątek. W przypadku tej tematyki poruszonej jako dygresja, odsetek ten wzrasta aż do 50%.

Ryc. 21. Tematyka osób LGBTQIA jako wątek podczas lekcji (A. wątek główny B. wątek poboczny)

Najczęściej temat ten jako główny wątek lekcji, poruszany był w ramach zajęć z religii oraz godziny wychowawczej, dygresyjnie zaś oprócz wcześniej wymienionych również w ramach zajęć z wiedzy o społeczeństwie czy języka polskiego. Przeważnie temat nacechowany był pozytywnie, choć obecne są zdecydowane

54 różnice w zależności od przedmiotu, na którym temat ten został poruszony. W przypadku większości uwzględnionych przedmiotów, dyskusja wokół osób LGBTQIA była omawiana w sposób pozytywny, znaczne odmienne wyniki odnotowano jednak w przypadku jednego przedmiotu - religii. Tu zarówno podczas poruszania tematu jako głównego wątku lekcji bądź też przypadkiem, w przeważającej większości sytuacji nastawienie do tematu było negatywne. Takie rozbieżności trudno wyjaśnić postawą uczniów, jeśli mówimy o rozbieżnościach w zakresie konkretnych przedmiotów czy zajęć. Odpowiedzialność za adekwatną narrację ponosi osoba prowadząca zajęcia, tu zaś obserwujemy efekty tego nastawienia. Osoby ankietowane kilkakrotnie przytaczały przykłady takich wartościujących określeń:

*"nauczyciel nazwał homoseksualizm chorobą,
złem, zboczeniem"*

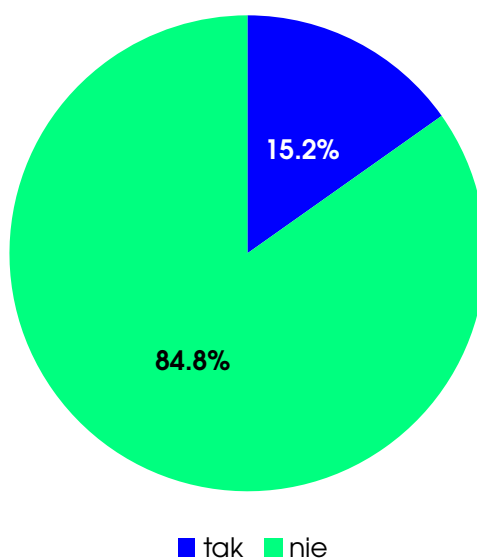
Tab. 17. Wykaz częstotliwości pojawiania się tematyki LGBTQIA podczas lekcji, wg zajęć (jako główny wątek)

	Nie	Tak, negatywnie	Tak pozytywnie
J. Polski	1213 (95%)	14 (1%)	50 (4%)
Godzina Wychowawcza	1173 (92%)	18 (1%)	86 (7%)
Język obcy	1245 (97%)	7 (1%)	25 (2%)
Wiedza o Społeczeństwie lub Historia i Społeczeństwo	1213 (95%)	16 (1%)	48 (4%)
Historia	1244 (97%)	9 (1%)	24 (2%)
Religia	1169 (92%)	65 (5%)	43 (3%)
Etyka	1236 (97%)	9 (1%)	32 (2%)
Biologia	1253 (98%)	7 (1%)	17 (1%)
inna	1239 (97%)	17 (1%)	21 (2%)

Tab. 18. Wykaz częstotliwości obecności tematyki LGBTQIA podczas lekcji, wg zajęć (jako dygresja)

	Nie	Tak, negatywnie	Tak pozytywnie
J. Polski	1008 (79%)	63 (5%)	206 (16%)
Godzina Wychowawcza	1063 (83%)	48 (4%)	166 (13%)
Język obcy	1145 (90%)	23 (2%)	109 (8%)
Wiedza o Społeczeństwie lub Historia i Społeczeństwo	1039 (81%)	65 (5%)	173 (14%)
Historia	1152 (90%)	31 (2%)	94 (7%)
Religia	1091 (85%)	114 (9%)	72 (6%)
Etyka	1218 (95%)	9 (1%)	50 (4%)
Biologia	1228 (96%)	21 (1%)	28 (2%)
inna	1201 (94%)	31 (2%)	45 (4%)

Jednocześnie istotnym aspektem tematyki osób LGBTQIA w szkole, przekładającej się na jej bezpieczeństwo, jest wiedza o postępowaniu wobec przypadków dyskryminacji, która oferowana jest najczęściej poprzez warsztaty antydyskryminacyjne. Niestety, zaledwie 15% (N=194) osób brało udział w takich warsztatach w szkole.

Ryc. 22. Udział w warsztatach antydyskryminacyjnych

**Polityki
antydyskryminacyjne**

W ramach analizy polityk antydyskryminacyjnych uwzględniono odpowiedzi na wnioski o udostępnienie informacji publicznej od 32 instytucji będących publicznymi placówkami znajdującymi się na terenie Krakowa, przy 100 wysłanych zapytaniach. Brak odpowiedzi od niektórych instytucji może wynikać z błędnych adresów e-mail udostępnionych w bazie szkół krakowskiego Kuratorium Oświaty. Na wnioski o udostępnienie informacji publicznej odpowiedziało 19 liceów oraz 13 zespołów szkół, w ramach których funkcjonują zarówno technika, jak i szkoły branżowe.

Analiza odpowiedzi od powyższych instytucji wykazała, że większość szkół nie posiada wdrożonej polityki antydyskryminacyjnej. Część szkół wskazywała na elementy polityki antydyskryminacyjnej zawarte w statucie szkoły, bądź w programie profilaktyczno-wychowawczym, jednak nie można uznać tych zapisów za wystarczające. Na szczególną uwagę zasługuje tu Zespół Szkół Mechanicznych nr 1, który jako jedyny z powyższych instytucji posiada dokument dotyczący polityki antymobbingowej oraz antydyskryminacyjnej, gdzie uwzględnione są również przesłanki związane z orientacją seksualną. Brak jest natomiast zapisu odnośnie tożsamości płciowej.

W ramach wniosku zapytano również o zapisy dotyczące przeciwdziałania dyskryminacji w szkole w statucie szkoły oraz programie profilaktyczno-wychowawczym. Co istotne, o ile nie stanowi to problemu w przypadku statutu, to w przypadku części szkół program profilaktyczno-wychowawczy nie jest dostępny na stronie szkoły, jak również w biuletynie informacji publicznej. Większość szkół nie posiadała explicite wyrażonych zapisów dotyczących przeciwdziałania dyskryminacji. Jedyne zapisy wykorzystujące te określenia to występujące w

58 programach profilaktyczno-wychowawczych m.in. V Liceum Ogólnokształcącego "Prowadzenie działań zapobiegających wszelkiego typu dyskryminacji", czy "Profilaktyka – zapobieganie aktom dyskryminacji osób odmiennych od grupy odniesienia" występujące w tym samym dokumencie Zespołu Szkół Ekonomicznych nr 2. Co istotne, część z tych zapisów była wyraźnie skierowana jedynie do nauczycieli jak w przypadku IX Liceum Ogólnokształcącego - "nauczyciele reagują na przejawy nietolerancji, dyskryminacji i innych negatywnych zachowań". Znacznie częściej występowały za to zapisy o tolerancji i szacunku dla innych, które obecne były już zarówno w statutach, jak i programach profilaktyczno-wychowawczych. Ponownie jednak, zapisy te miały charakter dość ogólny, zaś przesłankami uwzględnionymi w kontekście tolerancji był m.in. światopogląd, płeć, narodowość, nie było zaś jasno wyrażonej przesłanki dotyczącej orientacji seksualnej czy tożsamości płciowej. W większości przypadków były to katalogi zamknięte, nie uwzględniające możliwości wystąpienia innych przestępstw, niewymienionych explicite w tekście dokumentu. Należy uznać takie zapisy za niewyczerpujące dostatecznie kwestii działań antydyskryminacyjnych.

W kontekście konkretnych działań antydyskryminacyjnych większość szkół nie podejmowała żadnych aktywności w roku szkolnym 2019/2020, bądź odwoływała się do ogólnych zapisów w programach profilaktyczno-wychowawczych jako dokumentu na podstawie którego realizowane są działania antydyskryminacyjne. Mając na uwadze wyżej opisane sformułowania występujące w programach, w większości tych przypadków szkoły nie były w stanie wskazać żadnych konkretnych działań podjętych w ubiegłym roku szkolnym. Dwie instytucje wspomniały o udziale w "Tygodniu dobrego

słowa” organizowanego przez Wydział Edukacji Urzędu Miasta Krakowa, który jednak odbywał się w poprzednim roku szkolnym tj. 2018/2019. Ponadto pojedyncze instytucje w ramach szczególnych wydarzeń poruszały tematykę antydyskryminacyjną jak podczas Dnia Wielokulturowości w X Liceum Ogólnokształcącym czy podczas określonych projektów, jak w Zespole Szkół Elektrycznych w ramach „Młody Asyż. Młodzi na rzecz tolerancji i pokoju”, gdzie promowano dialog międzyreligijny i międzykulturowy. Jedna szkoła (Zespół Szkół Chemicznych) stworzyła własny program pt. “ABC Dobrego Wychowania”.

Na szczególną uwagę zasługuje Zespół Szkół Elektrycznych nr 1 oraz VI Liceum Ogólnokształcące, które zorganizowało we współpracy z organizacją pozarządową (Mifgash) warsztaty antydyskryminacyjne, zaś w obecnym roku szkolnym planowana jest ich kontynuacja.

Sytuacja pandemii w istotny sposób może wpłynąć na możliwości szkół w zakresie podejmowania działań antydyskryminacyjnych w obecnym roku szkolnym, nie oznacza jednak braku takiej możliwości. Niestety, część szkół zrzuca odpowiedzialność za brak takich działań właśnie na obecne warunki nauczania. Część instytucji jednak planuje kontynuować podejmowane w ubiegłych latach działania jak np. Zespół Szkół Chemicznych w ramach swojego programu ABC Dobrego Wychowania, czy X Liceum Ogólnokształcące oraz VI Liceum Ogólnokształcące czy Zespół Szkół Elektrycznych nr 1. Należy jednak zauważyć, że projekty te i warsztaty są prowadzone w szerokim ujęciu, pytanie więc czy ujęte są również kwestie osób LGBTQIA jako społeczności dyskryminowanej oraz orientacji seksualnej czy tożsamości płciowej jako możliwe przestanki dyskryminacji.

60 Żadna ze zbadanych szkół nie prowadzi statystyk zgłoszeń przypadków dyskryminacji, jedynie część szkół wspomniała o odnotowywaniu takich przypadków w dzienniku psychologa lub pedagoga szkolnego, brak jednak informacji o uwzględnieniu przestępstw homofobicznych, bifobicznych czy transfobicznych. Nie udostępniono również tych informacji. Co ważne, większość instytucji argumentowała brak takich statystyk z powodu braku zgłoszeń, a tym samym braku konieczności prowadzenia rejestru takich przypadków. Jest to o tyle znamienne, że ankieta wskazuje na obecność takich przypadków w szkołach, które de facto są zgłaszane personelowi szkolnemu.

Podsumowanie

Przeprowadzone badanie przedstawia szereg luk w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji wobec osób LGBTQIA w szkołach ponadpodstawowych. Pokazuje ono, że szkoły w sposób niewystarczający reagują na przypadki homofobii, bifobii czy transfobii, pomimo iż jest to rzeczywistość osób uczących się. Na podstawie opracowanych danych można wyciągnąć kilka kluczowych wniosków przedstawionych poniżej.

Większość osób badanych ma świadomość obecności osób LGBTQIA oraz par jedнопłciowych w przestrzeni swoich szkół ponadpodstawowych. Nastawienie partycypujących wobec trzymanie się za ręce i przytulania się na terenie szkoły było bardziej negatywne w stosunku do par jedнопłciowych niż do par różнопłciowych (przy braku różnic w kwestii całowania się w przestrzeni szkolnej).

Znaczna część osób wypełniających ankietę zadeklarowała, że miała okazję zaobserwowania symboli kojarzonych ze społecznością LGBTQIA na terenie placówek edukacyjnych. Reakcje grona nauczycielskiego na obecność tego typu symboli opisywana była przeważnie jako neutralna. Jednocześnie nadal istnieje sporo przypadków występowania symboli stanowiących mowę nienawiści wobec osób LGBTQIA, określane są jednak jako rzadko pojawiające się w przestrzeniach szkolnych.

Sytuacja osób transpłciowych i niebinarnych w krakowskich szkołach podstawowych w dużej mierze nie jest znana badanym. Większość z nich nie wiedziała, czy istnieje możliwość skorzystania z wybranej przez osobę szatni oraz grupy ćwiczeniowej podczas zajęć z Wychowania Fizycznego. Podobnie niewielka była znajomość zagadnienia poszanowania imion osób transpłciowych przez grono nauczycielskie. Kwestia ta przedstawiana jest w wypowiedziach otwartych jako jeden

64 z podstawowych obszarów, w których osoby niecisnormatywne spotykają się z brakiem akceptacji oraz zrozumienia przez grono nauczycielskie. Powyższe dane wskazywać mogą na niewielką widoczność osób transpłciowych i niebinarnych w przestrzeni krakowskich szkół ponadpodstawowych.

Wyniki wskazują na znacząco niższe poczucie bezpieczeństwa w szkole u osób LGBTQIA w porównaniu do osób cisheteronormatywnych. Większość osób jako przyczynę wskazało swoją orientację seksualną lub to, co inne osoby myślą o orientacji seksualnej osoby respondenckiej. Ponadto, część osób jako powód braku poczucia bezpieczeństwa wyróżniło własną płeć oraz sposób wyrażania swojej płci poprzez wygląd lub sposób zachowania.

Osoby LGBTQIA częściej niż cisheteronormatywni rówieśnicy raportowały doświadczanie dyskryminacji, w tym wykluczania z grupy, niemiłych lub złośliwych uwag, niemiłych komentarzy lub wpisów na internetowych grupach, zaczepek oraz przemocy fizycznej. Brak różnic w częstościach zachowań przemocowych występował jedynie w przypadku niszczenia mienia. Większość badanych miała do czynienia ze stosowaniem w szkole obraźliwych w stosunku do osób LGBTQIA zwrotów, przeważnie są one oceniane jednak jako rzadkie.

Zachowania dyskryminacyjne zgłoszone były jedynie w przypadkach, z czego niemal połowa osób sygnalizujących sytuacje wykluczenia spotkała się z odmową pomocy ze strony grona nauczycielskiego. Trudności w otrzymywaniu wsparcia ze strony personelu szkolnego podkreślały także świadkinie i świadkowie wydarzeń.

Osobom LGBTQIA istotnie częściej, w porównaniu do osób cisheteronormatywnych, zdarzyło się nie przychodzić do szkoły

ze względu na zaniżone poczucie bezpieczeństwa. Ponadto, w tej grupie zaobserwowano również znaczącą tendencję do unikania sporej części przestrzeni szkolnych z uwagi na lęk przed doświadczeniem wykluczenia i przemocy.

Znacząca część osób partycypujących deklarowała brak możliwości udziału w obchodach Tęczowego Piątku, przy czym jako częsty powód wskazywany był zakaz organizowania tego wydarzenia w placówce. Tematyka osób LGBTQIA poruszana była na zajęciach szkolnych z różnorodnego zakresu (m.in. j. polski, historia, biologia, wiedza o społeczeństwie) zarówno jako wątek główny, jak i poboczny. We wszystkich przypadkach, poza religią, społeczność LGBTQIA została przedstawiona w sposób pozytywny. Jedynie zajęcia z religii prezentowały negatywny obraz osób niehetero- i niecisnormatywnych.

Większość badanych nie decydowała się na udział w zajęciach z Wychowania do Życia w Rodzinie, pomimo posiadania takiej możliwości. Lekcje te prowadzone były przez osoby o różnych specjalizacjach nauczycielskich. Niepokojącymi faktami były brak znajomości wykształcenia prowadzących przez osoby badane oraz niewielki odsetek wykwalifikowanej kadry (tj. z przygotowaniem seksuologicznym) wśród nauczycieli i nauczycielek WdŻ.

Jedynie niewielki odsetek osób badanych uczestniczył kiedykolwiek w zajęciach antydyskryminacyjnych organizowanych na terenie szkoły ponadpodstawowej.

Rekomendacje

Na podstawie przeprowadzonego badania wśród osób uczęszczających do szkół ponadpodstawowych w Krakowie oraz na podstawie odpowiedzi na zapytania o informację publiczną Stowarzyszenie Queerowy Maj przygotowało szereg rekomendacji, które mają na celu poprawienie sytuacji uczniów i uczennic, w szczególności zaś osób LGBTQIA w szkołach.

Dla szkół

1. Szkoły powinny aktywnie promować postawy i wartości tolerancji, otwartości, akceptacji i różnorodności. Działania te powinno być odzwierciedlone w oficjalnej dokumentacji szkoły tj. m.in.:
 - a. wprowadzenie adekwatnej polityki antydyskryminacyjnej, obejmującej konkretne sposoby przeciwdziałania dyskryminacji oraz zdefiniowanych procedur w przypadku zaistnienia takich zdarzeń.
 - b. elementy tej polityki powinny być wyraźnie zaznaczone w statutach szkół oraz programach profilaktyczno-wychowawczych oraz obejmować postawy i zachowania zarówno uczniów i uczennic, jak i nauczycieli i nauczycielek.
 - c. w każdym z powyższym przypadków szczególnie istotne jest uwzględnienie specyficznych przesłanek jak orientacja seksualna czy tożsamość płciowa.
2. Szkoły powinny skutecznie wychodzić z inicjatywą profilaktyki zachowań dyskryminacyjnych. Żeby osiągnąć wymierne efekty w tym zakresie powinny:
 - a. przeszkolić z zakresu przeciwdziałania dyskryminacji i świadomości różnorodności osoby zatrudnione w szkole - zarówno personel dydaktyczny, jak i administracyjny.

- b. promować postawę antydyskryminacyjną wśród uczniów i uczennic poprzez skierowane do nich warsztaty antydyskryminacyjne.
3. Szkoły powinny adekwatnie interweniować w przypadku doświadczenia nierównego traktowania, dyskryminacji czy przemocy przez osoby znajdujące się pod opieką szkoły. Z tego powodu:
 - a. z uwagi na rażące różnice w zakresie doświadczanej dyskryminacji i przemocy przez osoby LGBTQIA w porównaniu do cisheteronormatywnych osób rówieśniczych, szkoły powinny wprowadzić monitoring zachowań dyskryminacyjnych z uwzględnieniem przestąnek takich jak orientacja seksualna czy tożsamość płciowa.
 - b. należy przyjąć procedury reagowania na zachowania dyskryminujące uwzględniające wszystkie relacje tj. uczeń-uczeń, nauczyciel-uczeń, nauczyciel-nauczyciel.
 - c. należy opracować dalsze kroki postępowania wobec sprawców przemocy oraz zachowań dyskryminujących celem przeciwdziałania kolejnym takim sytuacjom oraz rehabilitacji społecznej ucznia lub uczennicy.
4. Konieczne jest wprowadzenie do szkół edukacji seksualnej uwzględniającej również aspekty różnorodności płciowej i seksualnej w sposób niewartościujący danej tematyki.
5. Szkoły powinny także wspierać i wzmacniać młode osoby LGBTQIA narażone na wykluczenie i dyskryminację. Żeby to zrealizować powinny:
 - a. oferować wsparcie psychologicznego w ramach szkolnych dyżurów psychologicznych w możliwie szerokim zakresie godzinowym.

- b. prowadzić działania w przestrzeni szkolnej wyrażające wsparcie dla społeczności osób LGBTQIA, m.in. w postaci Tęczowego Piątku.
6. Szkoły powinny również stale monitorować efekty swoich działań. W związku z tym konieczne jest aby:
- a. szkoła prowadziła regularną analizę sytuacji młodych osób LGBTQIA w ich placówkach i uwzględnianie w dalszej strategii rozwoju szkoły zdiagnozowanych potrzeb.
7. Istotnym aspektem dbania o bezpieczeństwo wszystkich osób w szkole, jest utworzenie standardów pracy z osobami transpłciowymi i niebinarnymi. Podstawą powinno być wyposażenie kadry szkolnej w wiedzę z zakresu różnorodności płciowej, zapewnienie możliwości wyboru grupy ćwiczeniowej i szatni na zajęciach z Wychowania Fizycznego, zapewnienie możliwości korzystania z neutralnej płciowo toalety lub toalety zgodnej z samoidentyfikacją płciową oraz powszechne stosowanie przez personel szkoły imienia i zwrotów językowych preferowanych przez osoby transpłciowe i niebinarne. Osoby te powinny także mieć możliwość uzyskania profesjonalnego wsparcia w sytuacji dyskryminacji ze względu na tożsamość płciową i ekspresję płci (w tym sposób ubioru).

Dla Urzędu Miasta Krakowa

1. Miasto powinno wspierać szkoły w tworzeniu instytucji otwartych, różnorodnych, i przyjaznych poprzez wsparcie w pro-aktywnych inicjatywach i działaniach. W związku z tym konieczne jest aby Urząd Miasta:
- a. oferował pomoc szkołom w tworzeniu polityk antydyskryminacyjnych
 - b. dawał szkołom narzędzia w postaci oferty warsztatów

2. Urząd Miasta Krakowa poprzez Wydział Edukacji, jako instytucja nadrzędna placówkom oświatowym może stanowić holistyczny nadzór nad sytuacją mniejszości, w tym osób LGBTQIA w krakowskich szkołach. W tym celu należałoby:
 - a. holistycznie monitorować przypadki dyskryminacji w szkołach
 - b. monitorować wprowadzanie odpowiednich strategii oraz polityk antydyskryminacyjnych
3. Wydział Edukacji Urzędu Miasta może stanowić również pomost pomiędzy szkołami oraz organizacjami pozarządowymi, działającymi na rzecz osób LGBTQIA. Miasto powinno aktywnie zachęcać szkoły do współpracy z organizacjami celem zapewnienia najlepszych standardów edukacyjnych oraz poczucia bezpieczeństwa i akceptacji dla młodych osób LGBTQIA.
4. Placówki oświatowe powinny mieć zapewnioną możliwość pozyskiwania środków na organizowanie zewnętrznych i wewnętrznych warsztatów tematycznych, celem poszerzenia swojej wiedzy z zakresu różnorodności płciowej i relacyjnej.

Spisy

Ryc. 1. Rozkład osób badanych pod kątem deklaracji przynależności do społeczności LGBTQIA

Ryc. 2. Rozkład wieku osób badanych

Ryc. 3. Rozkład orientacji psychoseksualnych osób badanych

Ryc. 4. Rozkład tożsamości płciowych badanych osób

Ryc. 5. Rozkład tożsamości płciowych badanych osób niebinarnych

Ryc. 6. Rozkład typów szkół do których uczęszczają/uczęszczały osoby badane

Ryc. 7. Wiedza badanych o obecności osób LGBTQIA w ich szkołach

Ryc. 8. Obecność symboli przypisywanych osobom LGBTQIA w szkołach badanych osób

Ryc. 9. Ocena stosunku kadry nauczycielskiej do obecności symboli przypisywanych osobom LGBTQIA w szkołach

Ryc. 10. Obecność symboli negatywnych dla osób LGBTQIA w szkołach

Ryc. 11. Stosunek badanych osób do zachowań par różno- i jedнопłciowych (przytulanie się)

Ryc. 12. Stosunek badanych osób do zachowań par różno- i jedнопłciowych (trzymanie się za ręce)

Ryc. 13. Stosunek badanych osób do zachowań par różno- i jedнопłciowych (całowanie się)

- 74** Ryc. 14. Wiedza badanych na temat używania imienia preferowanego osoby uczącej się przez kadrę nauczycielską
- Ryc. 15. Ocena możliwości korzystania z preferowanej szatni przez osoby transpłciowe
- Ryc. 16. Doświadczenie dyskryminacji w szkole wśród osób przynależących do społeczności LGBTQIA i nieprzynależących do społeczności LGBTQIA
- Ryc. 17. Częstotliwość mowy nienawiści względem osób LGBTQIA w szkole
- Ryc. 18. Rozkład absencji szkolnych osób badanych pod kątem deklaracji przynależności do społeczności LGBTQIA (A. osoby LGBTQIA B. osoby niebędące LGBTQIA)
- Ryc. 20. Obecność tematyki osób LGBTQIA na zajęciach z Wychowania do Życia w Rodzinie
- Ryc. 21. Tematyka osób LGBTQIA jako wątek podczas lekcji (A. wątek główny B. wątek poboczny)
- Ryc. 22. Udział w warsztatach antydyskryminacyjnych

Spis tabel

Tab. 1. Wiedza badanych o obecności osób w związkach jedno płciowych w ich szkołach

Tab. 2. Wiedza badanych o parach jedno płciowych na studniówce

Tab. 3. Wiedza badanych o parach jedno płciowych, które na studniówce tańczyły razem poloneza

Tab. 4. Wiedza osób badanych na temat przypadków zakazu tańczenia poloneza z osobą tej samej płci podczas studniówki

Tab. 5. Ocena możliwości wyboru grupy na zajęciach z Wychowania Fizycznego przez osoby transpłciowe

Tab. 6. Wykaz osób, do których zgłoszono sytuacje dyskryminacji w szkole

Tab. 7. Częstotliwość bycia świadkiem/świadkinią sytuacji dyskryminacji osób LGBTQIA na terenie szkoły

Tab. 8. Liczba osób dyskryminowanych, których przypadków osoby ankietowane były świadkami

Tab. 9. Reakcja kadry na homofobię

Tab. 10. Udział kadry w homofobicznych żartach

Tab. 11. Rozkład częstotliwości bycia świadkiem przytyku zrobionego osobie homoseksualnej przez kadre

Tab. 12. Rozkład częstotliwości bycia świadkiem przytyku zrobionego osobie transpłciowej przez kadre

- 76** Tab. 13. Rozkład częstotliwości interwencji kadry szkolnej w przypadku homofobii
- Tab. 14. Rozkład częstotliwości interwencji kadry szkolnej w przypadku transfobii
- Tab. 15. Wiedza osób badanych na temat Tęczowego Piątku w szkole
- Tab. 16. Wiedza osób badanych na temat akcji dotyczących osób LGBTQIA organizowanych w szkole
- Tab. 17. Wykaz częstotliwości pojawiania się tematyki LGBTQIA podczas lekcji, wg zajęć (jako główny wątek)
- Tab. 18. Wykaz częstotliwości obecności tematyki LGBTQIA podczas lekcji, wg zajęć (jakodygresja)

Queerowy
Maj

